

Sociálně-právní ochrana dětí

Šárka Špeciánová

Motto:

*Cti duši svého dítěte,
cti duši dětí svých,
cti duši budoucích pokolení.*

T. G. Masaryk

JUDr. Šárka Špeciánová

Vystudovala Univerzitu Karlovu v Praze, Právnickou fakultu, po jejím dokončení v roce 1999 nastoupila na Ministerstvo práce a sociálních věcí do oddělení péče o rodinu a děti. Působila jako konzultantka na Lince bezpečí a na Lince důvěry Dětského krizového centra. Nyní pracuje ve zdravotnictví, kde se věnuje medicínskému, obchodnímu a občanskému právu a je členkou Etické komise Všeobecné fakultní nemocnice v Praze.

V současné době též působí v Dětském krizovém centru v sociálně-právní poradně a vede semestrální výuku předmětu právní ochrany dětí na Univerzitě Karlově v Praze - Pedagogické fakultě. Publikuje v oblasti rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí.

→ OBSAH

→ 1. Vývoj postavení dítěte ve společnosti	5
1.1. Obecně	5
1.2. Vývoj sociálně-právní ochrany dětí na našem území	6
→ 2. Ústava a mezinárodněprávní úprava ochrany dětí	8
2.1. Ústavní úprava	8
2.2. Mezinárodněprávní úprava ochrany dětí	9
2.2.1. <i>Haagská konference o mezinárodním právu soukromém</i>	10
2.2.2. <i>Rada Evropy</i>	10
→ 3. Sociálně-právní ochrana dětí	10
3.1. Úvod	10
3.2. Oznamovací povinnosti subjektů adresované orgánu sociálně-právní ochrany dětí	12
3.2.1. <i>Obecná oznamovací povinnost</i>	13
3.2.2. <i>Sdělení údajů potřebných pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí</i>	13
3.2.3. <i>Specifická oznamovací povinnost zdravotnického zařízení</i>	14
3.2.4. <i>Oznamovací povinnost zdravotnického zařízení</i>	14
3.2.5. <i>Povinnost zřizovatele zařízení</i>	14
3.2.6. <i>Oznamovací povinnost každého, kdo převezme dítě do své péče</i>	15
3.2.7. <i>Povinnost sdělovat si navzájem údaje z evidence a spisové dokumentace</i>	15
3.3. Oznamovací povinnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí vůči jiným subjektům	15
3.3.1. <i>Obecní úřad</i>	15
3.3.2. <i>Obecní úřad obce s rozšířenou působností</i>	16

3.4. Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí poskytovat údaje	16
3.4.1. Poskytování údajů pro řízení konané jiným subjektem	16
3.4.2. Poskytování údajů v dalších případech (oznamovací povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí)	16
→ 4. Právo dítěte požádat o pomoc	17
→ 5. Pomoc dítěti v případech vážného ohrožení	18
5.1. Návrh obecního úřadu s rozšířenou působností na vydání předběžného opatření	19
→ 6. Poskytování SPOD	21
6.1. Preventivní a poradenská činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí	21
6.1.2. Obecní úřad	21
6.1.2. Obecní úřad obce s rozšířenou působností	22
6.1.3. Krajský úřad	23
6.2. Další činnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností	23
6.3. Opatření na ochranu dětí	24
6.4. Poskytování sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty	25
→ 7. Práva a povinnosti subjektů při poskytování SPOD	27
7.1. Práva rodičů při výkonu sociálně-právní ochrany dětí	27
7.2. Povinnost rodičů spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí	28
7.3. Práva a povinnosti pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí	31
→ 8. Vedení evidence a spisové dokumentace při poskytování SPOD	32
→ 9. Závěr	34
→ 10. Zdroje	35

→ 1. Vývoj postavení dítěte ve společnosti

→ 1.1. Obecně

Postavení dítěte ve společnosti procházelo dlouhým vývojem. Násilí na dětech se objevovalo již u přírodních národů. Děti byly často usmrcovány jako oběti božstvu (dětské oběti jsou doloženy z nejrůznějších kultur). Vzpomeňme, že v antice bylo dítě bezprávným subjektem (např. ve Spartě sloužila Taygetská skála k tomu, aby z ní byly shazovány nechtěné či nemocné děti). Moc otce, které synové a dcery podléhali ve starověkém Římě, se nazývala patria potestas a zahrnovala v sobě nejen právo otce nad životem a smrtí svých dětí, ale i právo nepřijmout po narození dítě do rodiny a právo prodeje dětí. V roce 313 byl v římském impériu vydán Edikt milánský, jímž bylo uznáno křesťanství státním náboženstvím. Jeho vydáním končí dlouhé období, kdy se otec mohl při výkonu rodičovského práva dopustit vůči svému dítěti prakticky čehokoliv, tedy např. i vraždy.

Po celý středověk i novověk jsou práva novorozených dětí podobná těm, která jsou dnes přiznána nasciturovi (dítěti počatému, avšak nenarozenému). V klášterech se zřizovaly útulky pro odložené děti. První doložený nalezinec byl vybudován v Cařihradě v roce 335. Útulky však nebyly zřizovány ve snaze pečovat o nechtěné děti či zamezit případům jejich zabíjení. Motivem pro jejich zřizování byla očista duší matek a otců odložených dětí, neboť pokud by své novorozené dítě zavraždili, dopustili by se hříchu. Aby se zajistila anonymita rodičů, kteří odkládali své novorozené děti do klášterů, byla vytvořena otáčedla, tzv. torna. Torna byla zabudována do vrat nebo zdí útulků tak, aby rodiče mohli vložit dítě do torna i tajně a to se tak otočením tohoto zařízení dostalo do bezpečí. První tornu nechal zřídit papež Inocenc III. v roce 1198 v nemocnici Sv. Ducha v Římě.¹

Od 16. století se mění pohled na rodinu a dětství. Zlepšuje se její hmotné zajištění, děti již bývají v rodinách láskyplně vychovávány. Osvícenství přináší řadu pokrokových myšlenek ve prospěch dítěte a jeho dětství. V této době však zároveň vzrůstá počet nemanželských a odložených dětí. Na tuto skutečnost reagoval i Napoleonův Code civile z roku 1804, kterým se nařizovalo v každém departementu zřídit dětský útelek s tornem. S rozvojem industriální společnosti dochází k hromadnému zneužívání dětí k dětské práci (dětí manuálně pracujících v továrnách, v dolech). Jako reakce na tento jev jsou vydány zákony omezující dětskou práci v podzemí, práci přesahující určité časové limity během dne a též práci dětí do určitého věku. Až koncem 19. století je výdělečná práce dětí do 15 let zakázána. Na ochranu dětských

¹ V Praze lze vidět zbytek torna, které bylo zabudováno do zdi bývalého kláštera Voršilek na Národní třídě.

práv byla v 19. století ve Velké Británii založena organizace NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children), která na tomto poli působí dodnes.

➔ 1.2. Vývoj sociálně-právní ochrany dětí na našem území

V roce 1863 byl vydán říšský zákon domovský č. 105 říšského zákoníku, na který navázal zemský zákon chudinský (pro Čechy č. 59 z roku 1868). Tím byl položen základ veřejné správy ve prospěch sociálně potřebných osob a institucionalizované sociálně-právní ochrany dětí na našem území. Právní úprava obsažená v těchto předpisech zahrnovala oblast působnosti od péče o chudé, včetně léčení v nemocnicích, přes péči o výživu a výchovu chudých dětí, až po péči o zanedbávané děti v zařízeních určených pro jejich nápravu. Opuštěné děti byly umísťovány do pěstounské péče nebo pobývaly v sirotčincích, dětských domovech, azylech a útulcích.

Z uvedeného říšského zákona domovského vyplývala pro každou domovskou obec povinnost postarat se o každého obyvatele obce a jeho rodinu. Toto však vedlo k zatížení obcí chudinskou péčí, což následně vyvolalo potřebu reformovat stávající veřejnou péči. Na základě zákona č. 62 z roku 1901 byla přesunuta chudinská péče na vyšší útvary veřejné správy. Současně s chudinskou péčí se rozvíjela činnost dobrovolných organizací, které se zabývaly péčí o mládež.

Od roku 1904 se začaly formovat první skupiny osob, které byly ochotny spolupracovat se samosprávnými orgány působícími v péči o děti. Byly zřizovány tzv. okresní komise pro péči o mládež, které v zastoupení úřadů přijímaly patronát nad potřebnými dětmi, staraly se o rozdělení šatstva a obuvi ze sbírek a o stravování dětí.

Po 1. světové válce byly v Československu statistice válečných sirotek a činnost tehdejších institucí a dobrovolníků nabývala ještě většího významu. Narůstal počet ústavů nejen pro děti osiřelé a opuštěné, ale též pro děti zdravotně postižené a mravně narušené.

Sociálně-právní ochrana dětí se stala předmětem státního zájmu od počátku vzniku samostatného Československého státu, kdy vznikala ministerstva jako samostatné ústřední orgány. Stát nadále pověřoval komise pro péči o mládež úkoly v oblasti péče o děti, postupně se však komise pro péči o mládež měnily v orgány výkonné, které dostaly i nový název – okresní péče o mládež. Zemské komise byly přejmenovány na zemská ústředí péče o mládež. Koncem 20. let 20. století existovalo 220 okresních péčí o mládež a v každé zemi byla zemská ústředí péče o mládež s funkcemi jednotlivými a koordinačními. Působnost okresních péčí o mládež byla na tuto dobu poměrně široká. Zahrnovala pomoc těhotným ženám a matkám, zejména svobodným, a to před porodem i po něm, právní ochranu a pomoc dětem nemanželským, osiřelým,

dětem z rozvedených manželství, opuštěným a ohroženým dětem, odkázaným na cizí péči, pomoc dětem ohroženým ve vlastních rodinách, pomoc mladistvým delikventům a dokonce i poradnu pro volbu povolání a útulky pro nezaměstnaný dorost.

Rozvoj péče o děti byl přerušen rokem 1938, ale okresní péče o mládež a zemská ústředí působila, byť i s omezenými možnostmi a aparátem, po celou dobu okupace.

Další vývoj ochrany dětí byl poznamenán změnou společenských podmínek. Z hlediska dalšího vývoje úkolů orgánů státu v ochraně dětí je významný zákon č. 7/1946 Sb., o hromadném poručení, umožňující okresním pečím o mládež být nositeli hromadného poručení.² Následně zákonem č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež, přešly úkoly péče o mládež na okresní a zemské národní výbory. Dle zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, prioritním smyslem sociálně-právní ochrany mládeže byla řádná výchova dětí v uvědomělé občany připravené přispívat svou prací ku prospěchu společnosti.

V 50. letech 20. století spočívala sociálně-právní ochrana dětí pouze ve výkonu tzv. hromadného poručení a opatrovnictví. V případech, kdy bylo třeba dítě umístit do péče nahrazující péči rodičů, bylo přijato pravidlo umísťovat děti zásadně do kolektivní péče, pokud se nevyskytla rodina, která by skýtala záruku, že dítě bude vychováno v lásce k demokratickému státu. Organizačně byla tato činnost svěřena úřadovně ochrany mládeže při soudech a vrchní dozor nad nimi náležel Ministerstvu spravedlnosti. Z této doby pochází označení spisů vedených orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako „spis Om“ – o mládeži. V roce 1956 byly zrušeny úřadovny ochrany mládeže a jejich působnosti byly znovu přeneseny na národní výbory. Úkoly sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině zajišťovalo Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v působnosti Ministerstva spravedlnosti, které po přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, bylo přejmenováno na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a spadá pod gesci Ministerstva práce a sociálních věcí.

Přijetím zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, nedošlo ke kompetenčním změnám, tato norma upravila zásahy státní moci do rodinných vztahů ze strany soudů a národních výborů. Zvláštní předpisy o sociálně-právní ochraně dětí byly zrušeny. Zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů, došlo ke zřízení Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a do jeho působnosti je dodnes sociálně-právní ochrana dětí začleněna.

² Zákon č. 7/1946 Sb., o hromadném poručení, byl nahrazen zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže. Zákon č. 69/1952 Sb. byl zrušen zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, spolu s důchodovým zabezpečením, upravit sociální péči pro různé skupiny obyvatel. Do sociální péče tak byla zahrnuta i sociálně-právní ochrana dětí jako jedna ze služeb sociální péče. Nadále i předpisy o sociálním zabezpečení z roku 1988 převzaly úpravu sociálně-právní ochrany dětí jako službu sociální péče. Před přijetím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (předpis veřejnoprávní povahy), byla činnost státních orgánů v oblasti sociálně-právní ochrany dětí upravena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, který má soukromoprávní povahu. Uvedená právní úprava nebyla vyhovující a přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí došlo k oddělení sociálně-právní ochrany od úpravy v předpisech soukromoprávní povahy.

Literatura:

Dunovský, J. - Dytrych, Z. - Matějček, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

Novotná, V. – Burdová, E. – Brabenec, F. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - komentář, 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-31-9.

➔ 2. Ústavní a mezinárodněprávní úprava ochrany dětí

Povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru.

➔ 2.1. Ústavní úprava

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) upravuje základní lidská práva. Ve vztahu k ochraně dětí lze uvést základní lidská práva a též hospodářská, sociální a kulturní práva.

Z výčtu základních lidských práv lze zmínit:

- způsobilost každého mít práva,
- právo na život,
- právo na nedotknutelnost osoby,
- právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu,
- právo nebýt podroben nuceným pracím nebo službám,

- právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti,
- právo na ochranu jména.

Dále je deklarováno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Hlava IV. LZPS upravuje hospodářská, sociální a kulturní práva. Ve vztahu k pomoci ohroženým dětem je nejvýznamnější čl. 32, který zdůrazňuje potřebu poskytnout zvláštní ochranu dětem a mladistvým. Výslovně upravuje, že péče o děti a jejich výchovu je právem rodičů, avšak za podmínky, že jejich rodičovská práva nejsou omezena. Odloučení nezletilých dětí od rodičů je možné proti vůli rodičů jen rozhodnutím soudu na základě zákona, přičemž v podrobnostech je učiněn odkaz na zákonnou úpravu.

Jednotlivé zákony České republiky upravují výkon výše uvedených práv tak, aby byla naplněna LZPS a každému se dostalo deklarovaných práv.

→ 2.2. Mezinárodněprávní úprava právní ochrany dětí

Za nejvýznamnější mezinárodněprávní dokument v této oblasti lze považovat **Úmluvu o právech dítěte**, kterou Česká republika, resp. ČSFR ratifikovala v lednu roku 1991. Této komplexní mezinárodněprávní úpravě práv dítěte předcházela zejména Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924 a Deklarace práv dítěte přijatá Organizací spojených národů v roce 1959.³

Pojem „**blaho dítěte**“ je uveden v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, jímž je smluvním státům uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Současně zavazuje smluvní strany Úmluvy brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za ně odpovědných. Toto ustanovení má významné postavení z pohledu výkladu právních norem, kdy všechny činnosti, týkající se dítěte, mají brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy. Úmluva o právech dítěte dále výslovně uvádí, že zájem dítěte musí mít přednost při jakékoliv činnosti týkající se dětí.

³ Do výčtu mezinárodněprávních dokumentů je možné zahrnout i Všeobecnou deklaraci lidských práv, která byla schválena Valným shromážděním OSN dne 10.12.1948 a upravuje tzv. Mezinárodní listinu práv, ze které lze pro oblast ochrany dětí vybrat pouze obecné ustanovení čl. 16 odst. 3 a 25 odst. 3. Lidská práva uvedená ve Všeobecné deklaraci lidských práv byla rozdělena do dvou paktů z důvodu rozdílných kontrolních mechanismů. Oblast ochrany dětí resp. rodinněprávních vztahů je zastoupena úpravou v čl. 23 a 24 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

2.2.1. Haagská konference o mezinárodním právu soukromém

Haagská konference o mezinárodním právu soukromém na svých zasedáních přijímá dokumenty nejrůznějšího charakteru. Úmluvy, o kterých bude pojednáno dále, jsou závazné pro členy Haagské konference, pokud se státy staly i signatáři těchto úmluv.

Rovněž dokumenty přijaté Haagskou konferencí o mezinárodním právu soukromém obsahují rodinněprávní úpravy. Ve vztahu k ohroženým dětem lze za nejvýznamnější považovat jednak **Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a též Úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti.**

2.2.2. Rada Evropy

Rada Evropy a její orgány se dlouhodobě zabývají problematikou ochrany dětí. Příkladem může být přijetí **Evropské sociální charty, Evropské úmluvy o osvojení dětí, Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství a Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.**

Významným počinem bylo uvedení definice syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v roce 1992. Tato definice je i odbornou veřejností uznávána a používána.⁴

→ 3. Sociálně-právní ochrana dětí

→ 3.1. Úvod

Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Je upravena zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁴ **Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte:** jde o jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk (rodič, vychovatel nebo jiná osoba) na dítěti, a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.

tělesné týrání: jde o tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění, popřípadě nezabránění utpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.

sexuální zneužívání: jde o nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.

(dále jen „zákon o SPO“). Ochrana práv dítěte je součástí i řady jiných právních norem⁵ než jen samotného zákona o SPO. Tyto právní předpisy nejsou úpravou obsaženou v zákoně o SPO nijak dotčeny.

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují **orgány sociálně-právní ochrany dětí**, jimiž jsou:

- obecní úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- krajské úřady,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (poskytuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině).

Od orgánů sociálně-právní ochrany dětí je třeba odlišovat **další subjekty**, které sice sociálně-právní ochranu dětí rovněž poskytují, ale nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny (tzv. pověřené osoby). V případě těchto subjektů hovoříme o tzv. výkonu sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty. Sociálně-právní ochrana dětí se poskytuje bezplatně nezletilým dětem, avšak s výjimkou pobytu dítěte ve výchovně rekreačním táboře, pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a správy jmění dítěte.

Rozlišujeme poskytování sociálně-právní ochrany dětí **v plném rozsahu** a v tzv. nejnutnějším rozsahu. Právní nárok na poskytnutí sociálně-právní ochrany v plném rozsahu mají děti, které jsou k území České republiky trvaleji a pevněji vázány. Nejčastěji půjde samozřejmě o děti s naším státním občanstvím, zákon o SPO však vymezuje i jiné, trvalejší vazby k našemu státu.

Od této kategorie je třeba odlišovat děti, kterým je poskytována sociálně-právní ochrana v omezeném rozsahu, tzv. nejnutnějším. Sociálně-právní ochrana dětí **v nejnutnějším rozsahu** se těmto dětem poskytuje, pokud se ocitly na našem území bez jakékoliv péče nebo jsou-li jejich životy nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Nejnutnějším rozsahem sociálně-právní ochrany dětí míní zákon o SPO opatření k ochraně života a zdraví a zajištění uspokojování základních potřeb v nejnutnějším rozsahu včetně zdravotní péče.

⁵ Např. zákon o rodině, trestní zákon, trestní řád, zákon o sociálním zabezpečení a zákon o péči o zdraví lidí

Zákon o SPO vymezuje **okruh dětí**, na které se **sociálně-právní ochrana dětí** zejména zaměřuje. Jde o ty děti, u nichž je důvodný předpoklad, že ochranu budou potřebovat nejvíce.

→ 3.2. Oznamovací povinnosti subjektů adresované orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Zákon o SPO upravuje oznamovací povinnosti ve vztahu k subjektům, které se mohou při své činnosti setkat s ohroženým dítětem.

Úvodem je třeba zmínit tzv. **obecné oznamovací oprávnění osob**. Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. Každý je rovněž oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti nebo na skutečnosti, ze kterých lze usuzovat, že dítěti by měla být poskytnuta sociálně-právní ochrana.

Zákon o SPO tak zakotvuje **oprávnění** jednotlivců oznamovat skutečnosti nasvědčující negativnímu jednání osob vůči nezletilým dětem. Pokud jednání osob pečujících o dítě nedosahuje intenzity porušující zájmy chráněné trestněprávními předpisy (tedy intenzity trestného činu páchaného vůči dítěti) je nejen zákonným právem, ale i **morální povinností** každého tuto skutečnost oznámit. Nesplnění této morální povinnosti však není možné právně nijak sankcionovat, neboť morální povinnosti nelze právně vynutit.

Pokud toto jednání dosahuje intenzity, na kterou je třeba reagovat trestněprávní sankcí, je třeba upozornit na **oznamovací povinnost** dle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Každý, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin týrání svěřené osoby, a takový čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, dopustí se tím trestného činu neoznámení trestného činu.

Rovněž každý má povinnost překazit spáchání trestného činu týrání svěřené osoby. Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá tento trestný čin, a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, dopustí se tak trestného činu nepřekážení trestného činu. Příkladem překažení trestného činu je včasné oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.

Ve vztahu k trestnému činu pohlavního zneužívání má každý, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá tento trestný čin, **povinnost překazit spáchání nebo dokončení** tohoto trestného činu. U takového trestného činu (na rozdíl od trestného činu týrání svěřené osoby) není obecná oznamovací povinnost s ohledem na jistou intimitu tohoto deliktu.

3.2.1. Obecná oznamovací povinnost

Zákon o SPO upravuje **obecnou oznamovací povinnost v ustanovení § 10 odst. 4** pro státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti. Tyto subjekty jsou povinny **oznámit** obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností **skutečnosti**, které nasvědčují tomu, že jde o **děti, na které se sociálně-právní ochrana dětí zejména zaměřuje**, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Na základě tohoto oznámení pak již může orgán sociálně-právní ochrany dětí využít svá oprávnění a poskytnout dítěti pomoc. Může si přitom sám vyžádat bližší informace od dalších subjektů, aby mohl řádně poskytnout sociálně-právní ochranu dítěti. Je třeba zdůraznit, že při plnění této obecné oznamovací povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost. Nesplnění této oznamovací povinnosti je nově sankcionováno jako přestupek či jiný správní delikt podle zákona o SPO, což jistě přispěje k vyšší právní vynutitelnosti plnění této oznamovací povinnosti.

3.2.2. Sdělení údajů potřebných pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí

Ustanovení § 53 zákona o SPO ukládá státním orgánům, zaměstnavatelům, dalším právnickým osobám zejména školám, školským a zdravotnickým zařízením, jiným obdobným zařízením a též fyzickým osobám, pokud jsou zřizovateli škol a dalších zařízení (zdravotnických a jiných obdobných) a pověřeným osobám **povinnost sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí**, nebo pro účely rozhodování o vydání pověření, nebrání-li tomu zvláštní předpis. Tuto oznamovací povinnost plní uvedené subjekty **na výzvu** orgánu sociálně-právní ochrany dětí a v porovnání s obecnou oznamovací povinností uvedenou pod bodem 3.2.1. je konkrétnější. Předpokládá se, že orgán sociálně-právní ochrany dětí, který vyžaduje uvedené informace, již ví o dítěti, kterému je třeba poskytnout sociálně-právní ochranu a na výzvu tak žádá další potřebné údaje k doplnění prvotního zjištění.

Povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. Tímto došlo k významnému prolomení povinné mlčenlivosti např. zdravotníků ve vztahu k týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem. Zákon o SPO nově upravuje, že nesplnění výše uvedené povinnosti je sankcionováno jako přestupek či jiný správní delikt.

3.2.3. Specifická oznamovací povinnost zdravotnického zařízení

Specifickou oznamovací povinnost má **zdravotnické zařízení**, které je povinno neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítě opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení.

3.2.4. Oznamovací povinnost zdravotnického zařízení

Zákon o SPO ukládá další **oznamovací povinnost zdravotnickému zařízení**. Zdravotnické zařízení je povinno při ošetření úrazu dítěte v případě podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o dítě zajistit zaznamenání úrazu. **Záznam o vzniku úrazu** je povinna provést osoba doprovázející dítě, nebo dítě samo, dostavilo-li se k ošetření úrazu bez doprovodu jiné osoby, a je-li to možné s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost.⁶

Zdravotnické zařízení se dopustí správního deliktu, pokud nesplní výše uvedenou povinnost zaslat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností záznam o úrazu.

3.2.5. Povinnost zřizovatele zařízení

Zákon o SPO upravil **povinnost zřizovatele zařízení** pro děti vyžadující okamžitou pomoc (např. krizové centrum) **oznámit** obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností **přijetí dítěte** do tohoto zařízení. Místně příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností pro přijetí tohoto oznámení je obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jejímž správním obvodu má dítě trvalý pobyt. Není-li trvalý pobyt dítěte znám, je třeba toto oznámení učinit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jejímž správním obvodu se nachází zařízení, do kterého bylo dítě přijato.

3.2.6. Oznamovací povinnost každého, kdo převezme dítě do své péče

Nově je upravena **povinnost pro každého**, kdo se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a bez rozhodnutí příslušného orgánu **převezme dítě do své**

⁶ V záznamu je osoba doprovázející dítě povinna uvést, jak k úrazu došlo (stejnou povinnost má i dítě, pokud samo vyplňuje tento záznam). Jestliže zdravotnické zařízení zjistí, že charakter zranění neodpovídá popisu úrazu uvedeného doprovázející osobou, popřípadě dítětem, tuto skutečnost v záznamu uvede. V případě, že doprovázející osoba, popřípadě dítě, odmítne záznam provést, vyznačí zdravotnické zařízení tuto skutečnost v záznamu. Zdravotnické zařízení je povinno záznam o vzniku úrazu zaslat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Místní příslušnost tohoto úřadu se řídí místem sídla zdravotnického zařízení. Nemá-li dítě v obvodu tohoto obecního úřadu obce s rozšířenou působností trvalý pobyt, zašle tento obecní úřad záznam o úrazu dítěte obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má dítě trvalý pobyt. Z praxe lze dovodit, že nejčastěji budou záznamy o vzniku úrazů zajišťovat praktičtí lékaři pro děti a dorost, ve zdravotnických zařízeních zejména lékaři či zdravotnický personál oddělení chirurgie, traumatologie, gynekologie, ortopedie a oddělení popálenin.

péče s úmyslem přijmout dítě do své trvalé péče. Každý je tak povinen tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností se v tomto případě řídí místem trvalého pobytu dítěte. Nesplnění této oznamovací povinnosti je sankcionováno jako přestupek či jiný správní delikt podle zákona o SPO.

3.2.7. Povinnost sdělovat si navzájem údaje z evidence a spisové dokumentace

Zákon o SPO upravuje vzájemnou oznamovací povinnost mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí. Ukládá **orgánům sociálně-právní ochrany dětí, komisi pro sociálně-právní ochranu dětí a poradním sborům povinnost sdělovat si navzájem údaje z evidence a spisové dokumentace**, které vedou, a to v rozsahu nezbytném pro potřeby těchto orgánů.

→ 3.3. Oznamovací povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí vůči jiným subjektům

Zákon o SPO taxativně uvádí subjekty, kterým jsou jednotlivé orgány sociálně-právní ochrany dětí povinny sdělovat v zákoně o SPO uvedené údaje.

3.3.1. Obecní úřad

Obecní úřad na vyžádání:

- podává soudu zprávy o poměrech dítěte, u něhož rozhodl soud o výchovném opatření (omezení, napomenutí, dohledu). Obecní úřad je dle zákona o rodině oprávněn rozhodnout o výše uvedených výchovných opatřeních. Pokud však tak nerozhodne obecní úřad, ale rozhodnutí učiní soud, obecní úřad na vyžádání soudu podává zprávy o poměrech dítěte,
- doporučuje soudu osobu vhodnou stát se poručníkem. Obecní úřad své doporučení oznamuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností,
- podává obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností zprávy o poměrech dítěte,
- podává státnímu zastupitelství zprávy o poměrech dítěte, u něhož soud na návrh státního zastupitelství v občanskoprávním řízení uložil ochrannou výchovu podle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže.

3.3.2. Obecní úřad obce s rozšířenou působností

Obecní úřad obce s rozšířenou působností na vyžádání:

- podává soudu zprávy o poměrech dítěte, u něhož rozhodl soud o výchovném opatření. Stejná povinnost je upravena i ve vztahu k obecnímu úřadu. Proto soud má na výběr, zda požádá obecní úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností o tuto zprávu,
- podává státnímu zastupitelství zprávy o poměrech dítěte, pokud státní zastupitelství vede řízení týkající se dítěte podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže),
- poskytuje krajskému úřadu a ministerstvu spisovou dokumentaci vedenou o dětech a zobecněné informace a souhrnné údaje, které získá při své činnosti, s výjimkou jmenovaných údajů,
- může pověřené osobě poskytovat údaje potřebné pro zajištění její činnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je oprávněn poskytnout pověřené osobě údaje potřebné pro zajištění její činnosti.

→ 3.4. Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí poskytovat údaje

3.4.1. Poskytování údajů pro řízení konané jiným subjektem

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen na žádost soudu, správního úřadu, orgánu činného v trestním řízení, orgánu sociálního zabezpečení, orgánu státní sociální podpory, orgánu pomoci v hmotné nouzi a úřadu práce poskytnout údaje **pro jednotlivá řízení** v rozsahu, který odpovídá potřebám řízení před těmito orgány. Může se tak jednat o občanskoprávní soudní řízení, správní řízení i trestní řízení. Je zapotřebí, aby zasláná žádost o poskytnutí údajů vymezovala, pro jaké řízení má orgán sociálně-právní ochrany dětí poskytnout potřebné údaje.

3.4.2. Poskytování údajů v dalších případech

(oznamovací povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen oznamovat orgánům činným v trestním řízení skutečnosti nasvědčující tomu, že na dítěti byl **spáchán trestný čin**, nebo že **dítě bylo použito ke spáchání trestného činu**, anebo že **dochází k násilí mezi rodiči, jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte a dalšími fyzickými osobami v domácnosti obývané dítětem** (případy tzv. domácího násilí).

Pokračujeme-li ve výčtu subjektů, kterým je orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen poskytnout informace a má vůči nim oznamovací povinnost, jedná se o následující:

- **úřad práce:** úřad práce je oprávněn podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, povolovat výkon umělecké, kulturní, sportovní nebo reklamní činnosti dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen oznámit úřadu práce, který tuto činnost povolil, skutečnosti, které odůvodňují zahájení řízení o zákazu činnosti dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má uloženou povinnost sledovat, zda došlo k nápravě v této věci,
- **úřad státní sociální podpory:** orgán sociálně-právní ochrany dětí předává na žádost úřadu státní sociální podpory údaje potřebné pro podání návrhu soudu na stanovení výživného a návrhu na výkon rozhodnutí, jde-li o výživné pro děti v pěstounské péči či děti, které byly převzaty do péče budoucím pěstounem,
- **školské zařízení, ústav sociální péče, zvláštní dětské zdravotnické zařízení:** orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen na žádost školskému zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, ústavu sociální péče, zvláštnímu dětskému zdravotnickému zařízení (kojenecký ústav, dětský domov a jesle do 3 let věku dítěte) a obdobným zařízením poskytnout informace o poměrech v rodině dítěte, které bylo do tohoto zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, a je-li tomuto dítěti zprostředkována pěstounská péče nebo osvojení, též informace o postupu při tomto zprostředkování,
- **věznice:** orgán sociálně-právní ochrany dětí rovněž na žádost poskytuje věznici, ve které mladistvý vykonává trest odnětí svobody, informace potřebné pro dosažení účelu trestu,
- **Probační a mediační služba:** orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen Probační a mediační službě na vyžádání poskytnout informace v rozsahu potřebném pro trestní řízení,
- **Veřejný ochránce práv:** orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen na žádost Veřejného ochránce práv poskytnout informace, které si vyžádá při šetření podle zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

→ 4. Právo dítěte požádat o pomoc

Dítě má **právo požádat** orgány sociálně-právní ochrany dětí a další subjekty, kterým přísluší ochrana práv dítěte, **o pomoc** při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto subjekty jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc.

Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, což je třeba zdůraznit. Sociální pracovníci se tak mohou dozvědět o ohrožení dítěte od něj samotného.

Dítě, které je **schopno formulovat** své vlastní **názory**, má právo pro účely sociálně-právní ochrany dětí tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Při projednávání všech záležitostí týkajících se dítěte se má jeho vyjádřením věnovat náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Proto není zapotřebí a mnohdy to není ani žádoucí, aby rodič byl přítomen rozhovoru dítěte se sociálním pracovníkem.

Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany dětí v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje. Dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je účastníkem, nebo jde-li o jiné rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdrží od orgánu sociálně-právní ochrany dětí informace o všech závažných věcech týkajících se jeho osoby.

→ 5. Pomoc dítěti v případech vážného ohrožení

Je-li dítě ve vážném ohrožení, je třeba mu poskytnout okamžitou pomoc. Opatření na ochranu dětí v případech vážného ohrožení upravuje zákon o SPO a další právní předpisy, zejména občanský soudní řád.

Ocitne-li se **dítě bez péče přiměřené jeho věku**, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace, je obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči. V této situaci se sociální pracovníci snaží zejména zajistit péči o dítě pomocí jeho příbuzných. O tom, jaká opatření provedou, jsou povinni informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností, který posoudí, zda byla dostatečně zajištěna práva dítěte a uspokojovány jeho odůvodněné potřeby. Rovněž má obecní úřad obce s rozšířenou působností povinnost zvážit, zda není zapotřebí učinit další opatření směřující k ochraně dítěte. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je totiž (na rozdíl od obecního úřadu, který působí jako orgán sociálně-právní ochrany dětí v první linii) oprávněn podávat soudu návrhy na rozhodnutí o zajištění péče o dítě.

→ 5.1 Návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností na vydání předběžného opatření

Jestliže se dítě ocitlo bez jakékoliv péče nebo je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen, je povinností obecního úřadu obce s rozšířenou působností podat neprodleně **návrh soudu na vydání předběžného opatření** dle ustanovení § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.s.ř.“).⁷

O odebrání dítěte z rodiny a o předání do jiné péče rozhoduje pouze **soud na návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností**. Soud rozhodne o odebrání dítěte z péče rodičů či jiných osob odpovědných za jeho výchovu tehdy, jestliže shledá, že se nezletilé dítě ocitlo bez jakékoliv péče, nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny.

Jedná se o předběžné opatření ve věci, v níž soud může zahájit řízení i bez návrhu. To znamená, že soud není vázán návrhem obecního úřadu obce s rozšířenou působností a může např. určit jinou osobu, které bude dítě předáno do péče.

Soud předběžným opatřením nařídí, aby dítě bylo **předáno do péče osoby**, kterou v usnesení označí (příbuzný dítěte, ale i např. zařízení pro výkon ústavní výchovy). O návrhu na předběžné opatření podle § 76a o.s.ř. musí být **rozhodnuto bezodkladně**, nejpozději do 24 hodin poté, co byl návrh podán.

⁷ Novelizace ustanovení § 76a o.s.ř. rozšířila počet předběžných opatření o předběžné opatření svěřením nezletilého dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. I když tato úprava nespadá do problematiky, které je věnována tato část, vzhledem k důležitosti nové právní úpravy a systematickému řazení ji uvedeme i na tomto místě. Nová právní úprava je účinná od 1. června 2006.

Nařízení předběžného opatření svěřením nezletilého dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je možné pouze na návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Soud může dítě svěřit do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Tuto evidenci vede krajský úřad dle zákona o SPO. Dítě je možné svěřit do pěstounské péče na přechodnou dobu, po kterou je nemůže rodiče závažných důvodů vychovávat, nebo na dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, anebo na dobu do pravomocného rozhodnutí soudou o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení dítěte podle zákona o rodině. Institut pěstounské péče na přechodnou dobu má zajistit dítěti rodinnou péči do doby, než se rodiče, či jiné osoby neujmou dítěte, či než budou splněny podmínky pro osvojení dítěte nebo jeho umístění do náhradní rodinné péče.

Předběžné opatření svěřením nezletilého dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu trvá po dobu 3 měsíců od jeho vykonatelnosti. Po uplynutí 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření může být, nebude-li mít soud podklady pro rozhodnutí ve věci, trvání předběžného opatření prodlouženo. Dojde-li k zahájení řízení ve věci samé (tzv. meritorní řízení), může soud dobu trvání předběžného opatření opakovaně prodloužit a to o 1 měsíc, nejdéle však může činit dobu trvání předběžného opatření 6 měsíců. Po 6 měsících je možné výjimečně dobu trvání předběžného opatření prodloužit, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.

K rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle § 76a o.s.ř. je příslušný **okresní soud**, který je **místně příslušný pro obvod navrhovatele** (navrhovatelem je pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu se ocitlo dítě bez jakékoliv péče nebo dítě, jehož život nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy nebo narušeny).

Pro předběžné opatření je **rozhodující stav v době vyhlášení (vydání) usnesení soudu** prvního stupně.

Usnesení o nařízení předběžného opatření se **doručuje** účastníkům až při provedení jeho výkonu. Účastníkům, kteří nebyli při provedení výkonu přítomni, usnesení doručí dodatečně soud příslušný podle místa bydliště dítěte spolu s vyzrozuměním, že byl proveden jeho výkon. Účastníci nemusí být vyslechnuti.

Při nařízení předběžného opatření **nemusí být nezletilý zastoupen**; nemá-li nezletilý zákonného zástupce nebo nemůže-li jej zákonný zástupce v řízení zastupovat, ustanoví mu soud příslušný podle místa bydliště dítěte opatrovníka bezodkladně po provedení výkonu předběžného opatření. Opatrovníka však neustanoví soud příslušný k provedení předběžného opatření, ale soud příslušný podle místa bydliště dítěte.

Předběžné opatření trvá po dobu jednoho **měsíce** od jeho vykonatelnosti; bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé, může soud předběžné opatření opakovaně prodloužit o jeden měsíc tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců. Poté lze dobu trvání předběžného opatření výjimečně prodloužit jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.

Nařídil-li soud předběžným opatřením, aby nezletilé dítě bylo předáno do péče osoby určené v předběžném opatření, postará se soud i o to, aby toto rozhodnutí bylo také bezodkladně vykonáno. Je tedy plně v kompetenci soudu **zajistit výkon předběžného opatření** a soud je za jeho výkon odpovědný – další státní orgány poskytují soudu pouze součinnost (např. Policie ČR, orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí a opatrovník ustanovený nezletilému dítěti mohou kdykoliv soudu **navrhnout zrušení** předběžného opatření. O takovém návrhu

musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 7 dnů. Byl-li návrh zamítnut, může jej oprávněná osoba, neuvede-li v něm jiné důvody, opakovat až po uplynutí 14 dnů od právní moci rozhodnutí.

→ 6. Poskytování SPOD

→ 6.1. Preventivní a poradenská činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Poskytování preventivní a poradenské činnosti orgány sociálně-právní ochrany dětí se prolíná celým zákonem o SPO. Souhrnně lze práva a povinnosti jednotlivých orgánů v oblasti preventivní a poradenské činnosti uvést takto:

6.1.1. Obecní úřad

Obecní úřad v rámci preventivní a poradenské činnosti zajišťuje následující činnosti:

- vyhledává děti, na které se sociálně-právní ochrana dětí zejména zaměřuje. Obecní úřad by se měl v rámci této aktivity zaměřit na cílenou terénní sociální práci, při které bude za spolupráce dalších subjektů nalézat ohrožené děti,
- projednává s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte. Jednání s rodiči nemusí být zahájeno výhradně z podnětu sociálních pracovníků obecního úřadu. Rodiče mohou sami požádat sociální pracovníky obecního úřadu o pomoc při výkonu práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti,
- projednává s dítětem nedostatky v jeho chování,
- sleduje, zda je zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující (např. podniky s hracími automaty),
- poskytuje nebo zprostředkovává rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte na dávky státní sociální podpory a dávky sociální péče,
- oznamuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se během své sociální práce setkal s dítětem, na které se sociálně-právní ochrana zejména zaměřuje. Obecní úřad obce s rozšířenou působností tak může v součinnosti s obecním úřadem poskytnout dítěti sociálně-právní ochranu, zejména podat soudu takové návrhy na rozhodnutí, k jejichž podání není oprávněn obecní úřad.

6.1.2. Obecní úřad obce s rozšířenou působností

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je při poskytování preventivní či poradenské činnosti povinen činit následující:

- sleduje nepříznivé vlivy působící na děti a sleduje příčiny jejich vzniku, činí opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti. Tyto zákonné povinnosti umožňují obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností zhodnotit sociální podmínky obyvatel v daném správním obvodu a koncepčně na ně reagovat,
- pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,
- v rámci poradenské činnosti pořádá přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou,
- poskytuje osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte,
- může uložit rodičům, ale i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud
 - a) nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil (uložení povinnosti využít pomoc poradenského zařízení je tak až posledním prostředkem a nastupuje teprve tehdy, jestliže předchozí doporučení bylo ze strany rodičů ignorováno),
 - b) nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.
- obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen poskytnout rodiči pomoc při umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pomoc obecního úřadu obce s rozšířenou působností spočívá zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, úřady práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči pomoc poradenského zařízení.

6.1.3. Krajský úřad

Krajský úřad je dalším orgánem sociálně-právní ochrany dětí působícím na poli preventivním a poradenském při poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Krajský úřad:

- zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu,
- poskytuje osvojitelům nebo pěstounům poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy,
- je povinen alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Konzultací se kromě odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů zúčastňují také pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje. Mohou se tak podělit s budoucími pěstouny o své zkušenosti.

Krajský úřad může zajišťovat přípravu a poradenskou pomoc v případech poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, nebo v případech svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby.

→ 6.2. Další činnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vykonává další významné činnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Zákonnou úpravu těchto činností najdeme v zákoně o SPO, ale i např. v zákoně o rodině a v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže⁸.

Jedná se o následující činnosti:

- sledování výkonu ústavní a ochranné výchovy,
- péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost (poskytuje pomoc při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů s cílem umožnit jim začlenění do společnosti, včetně začlenění pracovního – např. dětem v ústavní či ochranné výchově, dětem

⁸ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

s poruchami chování, dětským delikventům, dětem se závislostí na alkoholu či jiných návykových látkách. Obecní úřad obce s rozšířenou působností přitom spolupracuje s dalšími subjekty, např. s úřady práce, zařízeními pro výkon ústavní či ochranné výchovy, s věznicemi, ale i s obecními úřady,

- zprostředkování náhradní rodinné péče – hlavní úlohu v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče však mají krajské úřady.

→ 6.3. Opatření na ochranu dětí

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je oprávněn podat dle zákona o SPO soudu návrhy na

- **rozhodnutí o splnění podmínky osvojení** spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě (bližší podmínky stanovuje zákon o rodině, jedná se o určení tzv. kvalifikovaného nezájmu rodičů, pokud nejméně 2 měsíce po narození dítěte neprojevovali o dítě žádný zájem, ačkoliv jim k projevení zájmu nebránila závažná překážka nebo pokud nejméně po dobu 6 měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě).
- **omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu** – podmínky tohoto zásahu do výkonu rodičovských práv a povinností jsou stanoveny zákonem o rodině a mohou nastat výhradně na základě rozhodnutí soudu.
- **na nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy** – bližší podmínky nařízení ústavní výchovy upravuje zákon o rodině.
- **na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je oprávněn podat i jiné návrhy soudu na rozhodnutí a to podle dalších právních předpisů (např. předběžné opatření).

Obecní úřad nebo soud (nikoliv obecní úřad obce s rozšířenou působností) rozhoduje o **výchovných opatřeních**. Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud, pokud tak neučinil obecní úřad, učinit tato opatření:

- napomenutí nezletilého, rodičů a jiných osob, které narušují řádnou výchovu dítěte,
- dohled nad nezletilým,
- omezení nezletilému, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu.

Měnit nebo rušit taková opatření může orgán, který je učinil. Pokud výchovné opatření, o kterém rozhodl soud, splnilo svůj účel, může podat obecní úřad obce s rozšířenou působností návrh soudu na jeho zrušení.

Obecní úřad podává soudu **podněty** k opatřením týkajícím se výchovy dětí (na rozdíl od návrhů, které je v mnoha případech oprávněn podat pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností).

→ 6.4. Poskytování sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty

Zákon o SPO upravuje výkon sociálně-právní ochrany dětí nejenom orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale i jinými subjekty, které nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. Dalšími subjekty poskytujícími sociálně-právní ochranu dětí jsou:

- a) obce v samostatné působnosti (vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí),
- b) kraje v samostatné působnosti (rovněž vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí),
- c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- d) osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí (fyzické a právnické osoby).

ad c) Komise pro sociálně-právní ochranu dětí:

- koordinuje výkon sociálně-právní ochrany dětí na území správního obvodu obce s rozšířenou působností,
- vydává pověření ke zřizování výchovně rekreačních táborů a rovněž rozhoduje o jeho odnětí,
- navrhuje a posuzuje předložené sociálně preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a zajišťuje projednání jednotlivých případů v komisi za účelem navržení opatření k účinné pomoci dítěti a rodině,
- doporučuje provést opatření, která by měla být uskutečněna v oblasti ochrany dětí před sociálně patologickými jevy, a připravuje programy péče o problémové skupiny dětí,
- na žádost tajemníka obecního úřadu posuzuje jednotlivé případy provádění sociálně-právní ochrany dětí a vydává k nim stanoviska. Komisi pro sociálně-právní ochranu dětí zřizuje starosta obce s rozšířenou působností. Členy komise by měli být především sociální pracovníci, pedagogičtí pracovníci, psychologové, zdravotničtí pracovníci, policisté, zástupci pověřených osob, občanských sdružení a církví, ale i soudci, státní zástupci a další osoby, které mohou svojí účastí přispět k rozvoji sociálně-právní ochrany dětí v daném regionu.

ad d) Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí mohou vykonávat též tzv. pověřené osoby. Jde o právnické či fyzické osoby, které sociálně-právní ochranu dětí vykonávají na základě pověření vydaného krajským úřadem (případně komisí pro sociálně-právní ochranu dětí, jde-li o pověření ke zřizování výchovně rekreačních táborů). Zákonným způsobem vydané pověření je tedy nezbytným předpokladem pro jakoukoliv činnost těchto osob v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Pověřené osoby mohou v rámci sociálně-právní ochrany dětí vykonávat činnosti, které jsou uvedeny v ustanovení § 48 zákona o SPO. Výčet činností uvedených v tomto ustanovení je taxativní, a to znamená, že pověřené osoby mohou vykonávat pouze činnosti uvedené v zákoně.

Pověřené osoby mohou především vyhledávat děti, na které se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje, mohou se věnovat poradenské činnosti a též vykonávat činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a na předcházení jejich vzniku. Pověřené osoby mají dále možnost působit při realizaci pěstounské péče a osvojení. Mohou převzít zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny, kterou jinak zajišťuje krajský úřad. Vyhledávají fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a oznamují je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Rovněž vyhledávají děti vhodné k osvojení nebo ke svěřením do pěstounské péče a oznamují je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Dále poskytují fyzickým osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny nebo již osvojitelům a pěstounům poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče. Taktéž navrhuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fyzické osoby vhodné stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče.

Pověřené osoby jsou však oprávněné pouze vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a děti vhodné k osvojení nebo ke svěřením do pěstounské péče, nemohou završit proces zprostředkování osvojení či pěstounskou péčí tím, že vyberou určitou osobu vhodnou stát se osvojitelem či pěstounem určitého dítěte. Pověřené osoby nejsou oprávněny vyhledat děti vhodné k osvojení či ke svěřením do pěstounské péče a zároveň pro ně nalézt vhodné osvojitele nebo pěstouny. Toto zprostředkování je oprávněn provádět pouze krajský úřad a Ministerstvo práce a sociálních věcí na základě žádosti žadatele o zprostředkování osvojení či pěstounské péče, kterou podá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Pověřené osoby mohou výrazně přispět k ochraně dětí zřízením zařízení sociálně-právní ochrany dětí. Pověřené osoby, ale i obce a kraje mohou zřídit:

- **zařízení odborného poradenství pro péči o děti** (např. občanské poradny, informační centra pro děti a mládež),
- **zařízení sociálně výchovné činnosti** (např. centra volného času pro děti, nízkoprahové kluby pro děti a mládež),
- **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** (např. krizová centra),
- **výchovné rekreační tábory pro děti** (výchovné působení na děti směřující k odstranění a potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků),
- **zařízení pro výkon pěstounské péče** (zřizovatel vybaví zařízení jako byt pro rodinu s velkým počtem dětí).

Aby mohla pověřená osoba poskytovat sociálně-právní ochranu dětí, je mnohdy zapotřebí seznámit ji s údaji potřebnými pro zajištění této činnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může poskytovat pověřené osobě údaje potřebné pro zajištění její činnosti. Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí je však třeba zvážit rozsah poskytnutých informací, neboť jejich poskytnutí je příkladem prolomení povinné mlčenlivosti zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Zákon o SPO nově upravuje odbornou způsobilost pro účely poskytování sociálně-právní ochrany dětí pověřenými osobami a povinnosti uložené pověřeným osobám.

➔ 7. Práva a povinnosti subjektů při poskytování SPOD

➔ 7.1. Práva rodičů při výkonu sociálně-právní ochrany dětí

V mnoha případech práv a povinností jsou nositeli nejenom rodiče, ale i jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. Jimi mohou být osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, např. fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do péče podle ustanovení § 45 zákona o rodině, pěstoun, poručník dítěte, ale i právnická osoba – ústavní zařízení, ve kterém dítě vykonává ústavní výchovu. Pro zjednodušení jsou dále v textu zmíněni rodiče jako nositelé práv a povinností.

- a) Rodič má **právo požádat o pomoc** při výkonu svých práv nejenom orgány sociálně-právní ochrany dětí, případně i jiné subjekty, kterým přísluší ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, popřípadě pověřené osoby. Povinností orgánů a dalších subjektů je tuto pomoc poskytnout, a to v plném rozsahu jejich pravomoci a působnosti. Toto právo je obecně formulované, neboť nelze předjímat, které subjekty a v jakých situacích budou rodiče oslovovat.
- b) Výše uvedené právo požádat o pomoc je blíže konkretizováno a týká se případů, kdy rodič má **právo žádat o pomoc** obecní úřad obce s rozšířenou působností **po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Pomoc úřadu spočívá zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, úřady práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči pomoc poradenského zařízení.
- c) **Nahlížet do spisové dokumentace** vedené o dítěti je oprávněn na základě písemné žádosti pouze rodič dítěte, kterému náleží rodičovská zodpovědnost, jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, nebo jeho zástupce na základě písemně udělené plné moci. Nelze však nahlížet do části spisové dokumentace, která se týká správního řízení.⁹ Osoby nahlízející do spisové dokumentace mají právo činit si z ní výpisy a pořizovat za úhradu kopie spisové dokumentace nebo její části.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností do 15 dnů ode dne, kdy oprávněná osoba požádala o nahlédnutí do spisové dokumentace sdělí, že se rodiči nebo osobě odpovědné za výchovu dítěte umožní nahlédnout do spisové dokumentace a určí k tomu termín. V tomto případě nevydává rozhodnutí. V opačném případě rozhodne do 15 dnů ode dne podání písemné žádosti o nahlédnutí do spisové dokumentace o odmítnutí písemné žádosti, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dítěte nebo pokud lze ze spisové dokumentace zjistit, která fyzická osoba upozornila na tzv. skutečnosti významné pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí uvedené v ustanovení § 7 zákona o SPO.

⁹ Zákon o SPO nově upravuje přístup nevidomé osoby k informacím vedeným ve spisové dokumentaci. Nevidomé osobě bude obsah spisové dokumentace přečten a obecní úřad obce s rozšířenou působností umožní na požádání této osoby, aby do spisu nahlížel její doprovod.

→ 7.2. Povinnost rodičů spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí

- a) Rodiče jsou povinni **spolupracovat** s orgány sociálně-právní ochrany dětí při ochraně zájmů a práv dítěte. Toto ustanovení poskytuje sociálním pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí možnost vyžadovat od rodičů dítěte součinnost v nejrůznějších situacích, s nimiž se setkávají při výkonu své působnosti. Zákon o SPO nepodává přesný výčet situací, za nichž rodičům vzniká povinnost spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí a ponechává na uvážení sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby v odůvodněných případech spolupráci rodičů dítěte vyžadovali. Rodiče dítěte jsou povinni tuto součinnost poskytnout.
- b) Rodiče jsou dále povinni na vyžádání orgánu sociálně-právní ochrany dětí **dostavovat se k osobnímu jednání, předložit listiny** a další doklady a poskytnout nezbytné informace, je-li jich třeba pro výkon sociálně-právní ochrany dětí. Není možné v zákonné úpravě definovat, jaké listiny a dokumenty je třeba předložit pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Je na úvaze a odůvodnění sociálního pracovníka, jaké listiny a dokumenty v souvislosti s poskytováním sociálně-právní ochrany dětí bude od rodičů vyžadovat.
- c) Rodiče dítěte jsou povinni **umožnit** (za zákonem o SPO stanovených podmínek) **návštěvu** zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí v obydlí, kde dítě žije, a to za podmínky, že je to nezbytné pro ochranu jeho života nebo pro ochranu jeho práv.

Je nezbytné, aby příslušný orgán měl možnost **navštěvovat dítě a rodinu**, ve které žije, její obydlí a aby tak mohl zjišťovat nejen v místě bydliště dítěte, ale i na dalších místech, kde se dítě zdržuje (tzn. především ve škole a ve školském zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí), jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o něj pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má chování. Návštěvy dítěte a rodiny představují jednu ze základních činností terénní sociální práce. Tato nezbytná pravomoc zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí je zákonem o SPO výslovně upravena, čemuž odpovídá i povinnost rodičů dítěte umožnit návštěvu sociálních pracovníků v rodině.

Zákon o SPO nestanoví požadavek, aby návštěva byla předem ohlášena. Naopak, neočekávané návštěvy přispějí ke kvalitnímu výkonu sociální práce. Při realizaci návštěvy sociálního pracovníka v obydlí dítěte zákon o SPO předpokládá, že zaměstnanci budou mít zvláštní oprávnění vydané úřadem.

Za nesplnění výše uvedených povinností (uvedených pod body a – c) je možné rodiči nebo jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte uložit pořádkovou pokutu do výše 20 000 Kč.

- d) Rodiče dítěte jsou povinni strpět pořizování **obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů dítěte a prostředí**, v němž se dítě zdržuje, je-li to třeba pro účely ochrany práv dítěte. Účelem pořízení snímků je zajistit dokumentaci existujícího stavu a dále rozhodnout o potřebných opatřeních a sledovat jejich účinky. Pořízené záznamy je možné použít i jako důkazní prostředek v soudním řízení. Každou návštěvu dítěte v rodině či pořízení snímků dítěte a prostředí je třeba řádně odůvodnit potřebou poskytnout sociálně-právní ochranu dítěti. Míra zásahu do soukromí rodičů a dítěte je na uvážení sociálního pracovníka a zásah je odůvodněn pouze tehdy, pokud je činěn na základě zákona o SPO a pokud je jeho smyslem poskytování ochrany práv dítěte.
- e) Uvádíme-li výčet práv a povinností rodičů, je nutné upozornit i na úpravu, dle které má obecní úřad obce s rozšířenou působností možnost uložit rodičům **povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení**, pokud rodiče nezajistili odbornou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a úřad mu jí doporučil. Dále má obecní úřad obce s rozšířenou působností možnost uložit rodičům tuto povinnost (správním rozhodnutím), pokud nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Pokud rodič nesplní povinnost využít odborného poradenského zařízení, dopouští se tím přestupku, za který je možné uložit pokutu až do výše 20 000 Kč.
- f) V souvislosti s povinnostmi rodičů předkládat orgánu sociálně-právní ochrany dětí listiny a jiné doklady, je vhodné pro úplnost uvést i **zvláštní případ této povinnosti**, která se týká žadatelů o osvojení dítěte nebo o jeho svěření do pěstounské péče. Žadatelé o osvojení dítěte nebo svěření dítěte do pěstounské péče jsou povinni podrobit se v rámci **odborného posouzení** vyšetření svého zdravotního stavu a sdělit o svém zdravotním stavu údaje a další potřebné informace. Součástí údajů o zdravotním stavu nutně budou i lékařské zprávy a další dokumenty prokazující potřebné informace.

- g) Rodiče dítěte jsou povinni **podrobit se sankci za nesplnění povinností** uložených zákonem. Příklady jednání, které lze sankcionovat jako přestupky, jsou uvedeny v textu. Přestupky související s porušením povinností daných zákonem o SPO již nejsou upraveny v zákoně č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon, ve znění pozdějších předpisů, ale v zákoně o SPO.¹⁰

→ 7.3. Práva a povinnosti pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Z uvedených práv a povinností rodičů při poskytování sociálně-právní ochrany dětí jsou zřejmá i práva a povinnosti dalších subjektů, zejména pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Další z významných povinností zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí je **zachování mlčenlivosti** o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně-právní ochrany dětí nebo v přímé souvislosti s tím seznámili, pokud zákon o SPO neuvádí výjimky z této povinnosti (např. oznamovací povinnost vůči orgánům činným v trestním řízení). K **prolomení** povinné mlčenlivosti může dojít i tehdy, je-li dotyčný zaměstnanec **zproštěn** této povinnosti osobou, v jejímž zájmu tuto povinnost má a to písemnou formou s uvedením rozsahu a účelu zproštění. Zaměstnanci orgánů sociálně-právní ochrany dětí jsou povinni zachovávat též mlčenlivost o místu pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí v rodině s dítětem.

Povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po skončení pracovního poměru zaměstnance orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to bez časového omezení. Povinnost zachovávat mlčenlivost mají dále pověřené osoby a rovněž i další fyzické osoby, které se při spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí a zařízeními sociálně-právní ochrany dětí seznámily s údaji, o nichž jsou pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí povinni zachovávat mlčenlivost.

Zdůrazněno je zachování povinné mlčenlivosti o osobě, která upozornila orgán sociálně-právní ochrany dětí na:

- porušení povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti,
- zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti,
- na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti.

¹⁰ V části sedmé zákona o SPO upravující správní delikty (přestupky a správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob) a v ustanovení § 53 odst. 5 zákona o SPO.

Spisová dokumentace obsahuje osobní údaje včetně těch, které jsou podle zákona o ochraně osobních údajů považovány za osobní údaje citlivé. Spisová dokumentace obsahuje zejména osobní údaje dětí a jejich rodičů, údaje o výchovných poměrech těchto dětí, záznamy o výsledcích šetření v rodině, záznamy o jednání s rodiči nebo jinými osobami, kopie podání k soudům a jiným státním orgánům a písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů. Výčet dokumentů není samozřejmě konečný, neboť sociální pracovník si může vyžádat i další dokumenty, které potřebuje k poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Údaje obsažené ve spisové dokumentaci týkající se dítěte je orgán sociálně-právní ochrany dětí **oprávněn využít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany dětí.**

Kromě spisové dokumentace vede obecní úřad obce s rozšířenou působností i další písemnosti tvořící **podklad pro zpracování spisové dokumentace.** Jde o písemnosti, které se s ohledem na jejich specifickou povahu vedou v tzv. **zvláštní složce** spisové dokumentace a nevydávají se žádnému orgánu ani fyzické nebo právnické osobě, což zaručuje zvýšenou ochranu těchto údajů (např. dopisy dítěte, kterému je poskytována sociálně-právní ochrana dětí, poznámky učiněné sociálním pracovníkem při návštěvě dítěte v rodině, ze kterých vycházel při zpracování spisové dokumentace, poznámky o skutečnostech, které jsou citlivé a je třeba jejich ověření, než budou uvedeny ve spisové dokumentaci).

Do zvláštní složky je vhodné rovněž uložit oznámení osoby, která upozornila orgán sociálně-právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Zákonem o SPO je zdůrazněna povinná mlčenlivost o oznamovateli těchto skutečností, proto uložením oznámení do zvláštní složky lze dostát této povinnosti mlčenlivosti.

Písemnosti vedené ve zvláštní složce lze předložit jen **soudu a státnímu zastupitelství** v případech, že se údaje v nich obsažené týkají **trestního stíhání**. Toto výslovně vylučuje poskytování písemností ze zvláštní složky např. pro potřeby správního a občanskoprávního řízení.

Rodiče a jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte mohou na základě písemné žádosti požádat obecní úřad obce s rozšířenou působností o **nahlédnutí do uvedené spisové dokumentace.** **Nahlízet do spisové dokumentace** vedené o dítěti je oprávněn na základě písemné žádosti pouze rodič dítěte, kterému náleží rodičovská zodpovědnost, jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, nebo jejich zástupce na základě písemně udělené plné moci.

Osoby nahlízející do spisové dokumentace mají právo činit si z ní výpisy a pořizovat za úhradu kopie spisové dokumentace nebo její části.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností do 15 dnů ode dne, kdy oprávněná osoba požádala o nahlédnutí do spisové dokumentace sdělí, že se rodiči nebo osobě odpovědné za výchovu dítěte umožní nahlédnout do spisové dokumentace a určí k tomu termín. V tomto případě nevydává rozhodnutí. V opačném případě rozhodne do 15 dnů ode dne podání písemné žádosti o nahlédnutí do spisové dokumentace o odmítnutí písemné žádosti, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dítěte nebo pokud lze ze spisové dokumentace zjistit, která fyzická osoba upozornila na tzv. skutečnosti významné pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí uvedené v ustanovení § 7 zákona o SPO.

→ 9. Závěr:

Tato publikace je určena pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí, pracovníkům ve školství, zdravotnictví, Policii České republiky a širší veřejnosti. Je zaměřena na uvedení základních informací. Text poskytuje prvotní seznámení s právní úpravou poskytování sociálně-právní ochrany dětí, která je uvedena zejména v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jsou zmíněna práva a povinnosti subjektů působících na poli sociálně-právní ochrany dětí, činnosti subjektů při poskytování sociálně-právní ochrany dětí a též právní instituty napomáhající k ochraně ohrožených dětí. Pro bližší seznámení se s tímto tématem doporučujeme podrobnější studium příslušných právních předpisů.

→ 10. Zdroje:

→ Použitá literatura:

1. Dunovský, J. - Dytrych, Z. - Matějček, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
2. Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. 1. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0.
3. Novotná, V. – Burdová, E. – Brabenec, F. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - komentář, 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-31-9.

→ Právní předpisy:

1. Sdělení MZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.
2. Sdělení MZV č. 34/1998 Sb., o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.
3. Sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.
4. Sdělení MZV č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o osvojení dětí.
5. Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.
6. Sdělení MZV č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
7. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve zdravotnických zařízeních a o změně dalších zákonů.
17. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
18. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
19. Vyhl. ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti.

- Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hlavního města Prahy.
- ESF napomáhá rozvoji zaměstnanosti podporou zaměstnanosti, podnikatelského ducha, rovných příležitostí a investicemi do lidských zdrojů.

Copyright:
Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., JUDr. Šárka Špeciánová

Typografická úprava:
AGAMA poly-grafický ateliér, s. r. o., Na Výši 4, 150 00 Praha 5

Tisk:
Květoslav Zaplatílek, Vesec 66

Vydal:
Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2007
U Pergamenky 1511/3, 170 00 Praha 7
ISBN 978-80-86991-27-6

